

**ФОРМУВАННЯ ОБРАЗНО-ІНТОНАЦІЙНОГО МИСЛЕННЯ
СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖІВ У РАКУРСІ
СТАНОВЛЕННЯ ЇХ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ**

У статті розглядаються різні види художнього мислення з позиції становлення творчої особистості студентів-музикантів педагогічних коледжів.

Ключові слова: студенти-музиканти педагогічних коледжів, творча особистість, образно-інтонаційне мислення.

В статье рассматриваются различные виды художественного мышления с позиции становления творческой личности студентов-музыкантов педагогических колледжей.

Ключевые слова: студенты-музыканты педагогических колледжей, творческая личность, образно-интонационное мышление.

In the article types of artistic thought are examined from position of becoming of creative personality of students-musicians of pedagogical colleges.

Keywords: students-musicians of pedagogical colleges, creative personality, vividly-intonation thought.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний етап підготовки студентів-музикантів педагогічних коледжів як творчо розвиненої особистості, яка відповідає європейським вимогам фахової підготовки майбутніх учителів музики, особливо виділяється своєрідністю і складністю в системі вищої педагогічної освіти. Це пояснюється тим, що студенти педагогічних коледжів – це молодь підліткового та юнацького віку (14-16 років), яка вступила до навчальних закладів і має достатньо розрізнений рівень базової освіти (від

відсутності будь-якої початкової музичної освіти до школи мистецтв, музичної студії, музичного гуртка).

Труднощі опанування потужного фахового комплексу, також пов'язані з психофізичними особливостями розвитку особистості підліткового та юнацького віку (загальновідома класифікація 12-18 років), оскільки в цей період у організмі людини відбуваються великі анатомо-фізіологічні й нервово-психічні зміни, які впливають на всю його життєдіяльність. Організм дитини перетворюється на дорослого, внаслідок чого в голосовому апараті відбуваються дуже складні процеси – мутація (від лат. *mutation* – зміна) – зміна голосу в період статевого дозрівання. Динаміка протікання мутаційного періоду залежить від багатьох причин (загального фізичного розвитку організму, фізіологічних особливостей психонервової та ендокринної системи, кліматичних умов тощо.). Зміна голосу пов'язана зі швидким ростом гортані паралельно з активним ростом всього організму. Сама суть мутації полягає в тому, що м'язи гортані розвиваються нерівномірно, порушується пропорційність зросту з голосовими зв'язками і тому в хлопчиків зривається голос, а у дівчаток змінюється тембр, сила і характер голосу, але без різких змін в рості гортані (Є. Малініна, Д. Локшина, М. Грачова, Н. Орлова, А. Єгоров, П. Естрова, О. Роденкова та ін.).

Знаючи специфічні особливості формування голосу на протязі всього періоду навчання, головне завдання викладачів не зашкодити, а навпаки зберегти і максимально розвинути голос студента. Враховуючи збіднену музично-теоретичну базу знань у більшості студентів педагогічного коледжу та недосконалий розвиток їх практичних музично-діяльнісних навичок, зокрема диригентсько-хорових, крім проблеми розвитку співочого голосу існує проблема музичного сприймання і образного-інтонаційного мислення як показника адекватного розуміння всіх засобів музичної виразності музичної мови.

Важливість розгляду в нашому дослідженні музичного сприймання і образного-інтонаційного мислення полягає в тому, що, по-перше, музична

інформація сприймається органами слуху і виступає як джерело акустичної інформації про художньо-образний зміст музики. У процесі музичного мислення відбувається формування емоційно-слухових образів зовнішнього світу, які спираються на зорові образи і зорову пам'ять людини. По-друге, процес оволодіння кожним видом музичної діяльності (слуханням музики, співом, грою на інструментах, диригуванням тощо) має певні стадії, на яких саме з “слухання-сприймання” (Н. Ветлугина), як психофізичний процес і як вид музично-слухової діяльності, розпочинається безпосередня взаємодія слухача з конкретним видом музичної діяльності. Універсальність “слухання-сприймання” полягає в тому, що воно є провідним у музичному розвитку кожного індивіда і об'єднує всі види музичної діяльності. Адже розучуючи вокально-хоровий або інструментальний твір, необхідно спочатку прослухати музичний матеріал, продемонстрований вчителем – тобто його почути, свідомо сприйняти, включаючи образно-інтонаційне мислення, а потім тільки вивчати (Л. Куненко) [с.130].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У психофізіологічній літературі сприймання розглядається як форма цілісного відображення в свідомості людини навколишньої дійсності (її об'єктів, явищ), завдяки безпосередньому впливу системи взаємодіючих подразників різних аналізаторів (зорових, слухових, дотикових, моторних, нюхових і т.п.). Цілісність сприймання отриманої інформації здійснюється за психологічними закономірностями взаємодії умовно-рефлекторної діяльності внутрішніх аналізаторних та міжаналізаторних зв'язків нервової системи, що є фізіологічною основою процесу сприймання і водночас розглядається і як складний процес перцептивної діяльності її мозкових відділів і як результат взаємодії складної аналітико-синтетичної діяльності різних аналізаторних систем (І. Павлов, І. Сеченов, П. Анохін, Н. Берштейн та ін.).

Розглядаючи поняття образно-інтонаційне мислення слід спочатку визначити сутність розуміння поняття *музичне мислення*. Досліджуючи проблему музичного мислення І. Гринчук і О. Бурська посилаються на роботи А. Сохора (1980 р., в яких зазначається, що даний феномен вимагає комплексного підходу: “Воно повинно бути вивчене одночасно с трьох точок зору: як приклад знаходження загальних закономірностей будь-якого людського мислення, як один з видів художнього мислення і як прояв специфічних властивостей музичного мислення”. Музичне мислення розглядається і як процес творення складних інтонаційних поєднань, «що виражають певну думку в специфічно-інтонаційній формі» (І. Гринчук, О. Бурська, М. Папуш та ін.). “Суть музичного мислення як різновиду художньо-образного, продовжують І. Гринчук і О. Бурська, полягає в пізнанні і перетворенні об’єктивної дійсності через комплекс властивих цьому виду мистецтва специфічних виразних засобів, утворенні, передаванні та сприйнятті музичних звуко-інтонаційних образів. Воно пронизує всю музичну творчість, специфічно проявляючись у її різновидах: композиторському, виконавському, слухацькому”. [с. 51].

Багатогранність сутності поняття музичне мислення досі не знайшло єдиного визначення. Тому, погоджуючись з думкою А. Сохора, для більш цілісного його розуміння необхідно звернутися спершу до узагальненого й опосередкованого тлумачення поняття *мислення* з точки зору психології (Л. Виготський, С. Рубінштейн, О. Леонт'єв, П. Гальперін, Г. Костюк), хоча воно є також предметом розгляду таких наук як філософія, логіка, фізіологія та кібернетика ін.. “Мислення являє собою процес опосередкованого й узагальненого відображення людиною предметів і явищ об’єктивної дійсності в їхніх істотних властивостях, зв’язках та відношеннях. Мислення є одним із провідних пізнавальних процесів, його вважають найвищим ступенем пізнання“. [с. 270].

Суттєвою особливістю мисленневих процесів аналітико-синтетичної діяльності різних аналізаторних систем людини є той факт, що всі знання про

оточуючий світ нею не можуть бути сприйняті на чуттєвому рівні, а є лише додатковим джерелом емоційних характеристик про об'єкти і явища довкілля.

Ми також аналізували роботи пов'язані з розвитком *творчого мислення* – як важливої складової інтонаційно-образного сприймання, формування художньо-образної уяви, фантазії та його відповідного відтворення згідно композиторському задуму (А. Брушлинський, Л. Виготський, О. Лук, О. Мелік-Пашаєва, А. Муха, В. Роменець та ін.). У цьому контексті нами розглядалися сучасні наукові дослідження вітчизняних авторів, пов'язані з музичною освітою студентів педагогічних коледжів: методичні засади організації практики з музики (Т. Горобець), театральна діяльність (Г. Кондратенко) та ін.

Таким чином, слід зазначити, що музичне мислення відноситься до художнього типу мислення, в якому віддзеркалення дійсності відбувається через її творчу трансформацію комплексу музикознавчих знань, відчуття стилів і жанрів, засобів музичної виразності відтворення художнього образу, і воно є “мисленням-переживанням вищого порядку” (О. Лосєв), основу якого складають особливі художні емоції. [Гринчук с. 84].

Формулювання цілей статті. Тому метою даної статті є висвітлення сутності і значення образно-інтонаційного мислення студентів педагогічних коледжів у ракурсі становлення їх творчої особистості майбутнього вчителя музики.

Виклад основного матеріалу дослідження... Аналіз музикознавчої літератури, що безпосередньо стосується проблеми музичної інтонації як ключового поняття процесу інтонування і безпосередньо пов'язаний з образно-інтонаційним мисленням, представлений в наукових працях видатних теоретиків: Б. Асаф'єва, Б. Яворського, В. Медушевського, Ю. Тюліна, В. Назайкінського, Л. Мазеля, С. Незванова, М. Переверзєва, М. Давидова та ін.. У музикознавчій літературі багато праць присвячено «неповторно-індивідуальній виразності *виконавської інтонації*» *всесвітньо відомих артистів: Н. Паганіні, Ф. Шопена, Ф. Листа, С. Рахманінова, А. Рубінштейна, Ф. Шаляпіна, С. Крушельницької та баг. ін.»* [Теор с. 24].

Враховуючи важливість розвитку образно-інтонаційних навичок у творчому становленні студентів-музикантів педагогічних коледжів нами аналізувались роботи присвячені інтонації та інтонуванню майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки. У сучасній музичній педагогіці розглядаються різні аспекти інтонації та інтонування, зокрема: проблема музично-інтонаційного мислення (О. Спілотті) та музично-образного мислення (О. Полатайко) та ін.; формування художньо-образної пам'яті майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки (Інь Юань); інтонаційно-драматургічна основа творів музичного мистецтва (Б. Асаф'єв, В. Бобровський, І. Котляревський, В. Медушевський, А. Пляцковський, С. Раппопорт, Ю. Чекан та ін.); проблема виховання вокально-інтонаційної культури молодших школярів у процесі роботи над музичним образом (О. Чурікова-Кушнір); формування інтонаційно-образного мислення молодших школярів у процесі вокально-хорового навчання в школах КНР і України (Мен Фаньцюань) та ін..

Одним із перспективних напрямків у практиці вивчення диригентсько-хорових дисциплін взагалі і ефективному формуванні образно-інтонаційних навичок зокрема студентів-музикантів педагогічних коледжів, є *інтеграційно-творчий підхід*, який ми розглядаємо як змістове і функціональне поєднання двох понять *інтеграція* і *творчість*. Цей підхід спрямований на цілісне і різнобічне розуміння своєрідності художніх образів, надає нових емоційних та інших відтінків у їх інтегрованому поєднанні, стимулює знаходження певної спільності, розвиток творчих здібностей та творчу активність, сприяє становленню їх творчої особистості, формує художньо-образне мислення, забезпечуючи сприймання оточуючого світу через призму синтезу різних видів мистецтва, загально визнаних світових художньо-культурних цінностей.

Використання інтеграційно-творчого підходу щодо формування образно-інтонаційних навичок студентів педагогічних коледжів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін пов'язано з показом (демонстрацією) вокально-хорового твору на заняттях з диригування, хорового класу і передбачає не тільки мануально-графічне його представлення, а й проникливо-

естетичне, вокально-емоційне, що в узагальненому вигляді відноситься до художнього трактування і відтворення музичного твору. Тому дуже важливо сформувати в студента-музиканта психологічну установку на інтеграційно-творче, художньо-комплексне використання знань, навичок, умінь у процесі виконання музичного твору де чисте інтонування і емоційно-образне виконання створюють ансамбль засобів музичної виразності, допомагають виконавцям краще зрозуміти і відтворити його зміст, а оточуючим цілісно сприймати твір музичного мистецтва.

Художній образ музики розкривається під час безпосереднього контакту з твором та засвоєння лунаючої інтонації через особливу музичну діяльність – “інтонування” та творче розкриття художньо-образного змісту твору.

Під інтонуванням, в аспекті формування і розвитку образно-інтонаційних навичок студентів педагогічних коледжів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін, ми розуміємо не тільки точність відтворення висоти певного тону музичного матеріалу, але й емоційно-художню передачу змісту та характеру музики, мелодії в цілому. Процес інтонування проходить як творчий акт, в якому яскраво виражається творча індивідуальність, креативні здібності виконавця і розкривається багатогранна особистість інтонуючого співака-диригента, його психоемоційний стан і психологічні якості.

Висновки. Застосування інтеграційно-творчого підходу в музично-педагогічній практиці студентів коледжів у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін, допомагає ефективніше синтезувати вокально-технічні навички у відповідності з образно-інтонаційними особливостями музичних творів, значно розширюючи творчі можливості студента-музиканта. Таким чином можна зазначити, що створення творчої атмосфери і комфортного, продуктивного навчального середовища, використання евристичних методів формування образно-інтонаційних навичок значно розширить розвиток креативних здібностей студентів, допоможе сформувати його образно-інтонаційні навички, відшукати нові грані в ракурсі становлення творчої особистості майбутнього вчителя музики.

Література

1. *Гринчук І. Проблема музичного мислення: теорія і методика розвитку. Діалектика музичного логосу та ейдосу: Навчально-методичний посібник / І. Гринчук, О. Бурська – Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. – 224 с.*
2. *Куненко Л.О. Проблема адекватного сприймання музичної інформації молодшими школярами із зоровою недостатністю / Л.О. Куненко // Наука і сучасність: зб. наук. праць НПУ імені М.П. Драгоманова. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – Том. 56. – С. 81- 93.*
3. *Медушевський В.В. Двойственность музыкальной формы и восприятия музыки // Восприятие музыки. – М., 1980. – С. 178-194.*
4. *Медушевський В.В. Человек в зеркале интонационной формы // Советская музыка. –1980. – №9. – С. 39-48.*
5. *Мислення та інтелект // Психологія : підручник / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук [за ред. Ю.Л. Трофімова]. – 4-те вид., стереотип. – К.: Либідь, 2003. – 560 с.*
6. *Очертовская Н.Л. Содержание и форма в музыке / Н.Л. Очертовская. – Л.: Музыка, 1985. – 112 с.*
7. *Побережна Г.І. Інтонаційна природа музики //Загальна теорія музики підручник / Побережна Галина Іонівна, Щериця Тамара Володимирівна. – К.: Вища школа, 2004. – 303 с.*
8. *Сисоєва С. Технології педагогічної творчості вчителів-новаторів // Основи педагогічної творчості : [підручник] / Світлана Олександрівна Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – С. 231-261.*
9. *Спіліоті О.В. До проблеми розвитку музично-інтонаційного мислення майбутнього вчителя музики / О.В. Спіліоті // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: збірник VI педагогічних читань пам'яті професора О.П. Рудницької. – Чернівці: Зелена Буковина, 2010. – С. 328-330.*